

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САЊЪАТИ

МУСТАҚИЛ ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА

1992 йил, 24 апрель, № 17 (3173) ЖУМА

МУҚАДДАС ДИЁР

ХАР БИР ИНСОН ҳаётида шундай дамлар бўладики, унинг залвори бир неча йилларга берадир бўлиб, мазмун-моҳияти жиҳатдан унинг қалбига мангу муҳрлини қолади.

Жумҳуриятимиз Президентини Имом Каримов бошчилигидаги Ўзбекистон давлат делегацияси таркибига Саудия Арабистонига қилган сафаримен учун мана шу тарздаги қувончли дамлардан бўлди, десам ҳеч муволажа жойи йўқ. Эро, иҳтисоси шарқшунос, анжирғи арабшунос бўлганлигидан хизмат юзасидан узок йиллар қатор араб мамлакатларида бўлган эдим, аммо Саудия Арабистонига биринчи мартаба қадам қўйдим.

Арабистон ярим ороли... Бу кўнра ва бепоён диннинг фарбий қисмидаги Ҳижозда дунёдаги ҳар бир мусулмон учун азиз ва мўътабар ҳисобланган Макка муқаддас ва Мадина мунаввара каби муқаддас шаҳарлар жойлашган. Президентимиз бошлиқ Ўзбекистон делегациясининг бу сафари «ҳам эриб, ҳам тижорат» деган азалий ҳикматга амал қилган ҳолда кечди. Бу муқаддас даргоҳларга ташриф дили, дини ва ўтмиши муштарак бўлган икки халқ — Саудия Арабистони ва мустанқил Ўзбекистон халқлари ўртасидаги азалий дўстлик ришталарини янада муҳайраклашди йўлда алоҳида аҳамиятга эришдик.

Мамлакатларимиз ўртасида илмий-маданий алоқалар самарали бўлганлиги тўғрисида кўп мавзуда ёзилган. Жумладан, диний-маданий чиққан кўп олимлар Макка ва Мадинага зиёрат қилиш борадирди. Ҳижоз олимлари билан қиёндан ҳамкорлик ҳамда илмий ва ижодий мунозаралар, муҳокасалар қилганлар.

Бир сўз билан айтганда, Арабистон билан Мовароуннахр ўртасидаги алоқаларнинг илмий узок ўтмишига бориб тақалади. Афсуски, кейинчалик, айниқса совет Иттифоқи ҳокимияти йилларида бу азалий алоқалар узилиб қолган, гоҳида маҳдудланган эди. Яратганга беадаб шукроналар бўл-

Давоми еттичи бетда

«ЎҒРИНИ ҚАРОҚЧИ УРДИ»

Ўзбекистон жумҳуриятининг Чимкент вилояти драма театрида Ўзбекистон ҳақида «Ўғрини қароқчи урди» сатирик комедияси саҳналаштирилди. Асарни ўзбек тилидан машҳур ўзбекчага астури Қўлтой Мухаммадқонов таржима қилган. Комедияни Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби Рустам Хамидов саҳнага қўйди. Саҳна бевақарлиги Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби Убайдулла Сайдуллаев ишлаган. Асосий ролларни театрнинг етакчи актёрлари ижро этмоқдалар.

Асарнинг қардошларимиз саҳнасида қўйилиши маданий ҳаётимизда сезиларли воқеа бўлди. Бир вақтлар узилиб қолган адабий алоқалар қайта тиклангандан қурсанмики, ўйлашмики, келажакда бу икки халқ ўртасидаги театр алоқалари янада ривож топади.

«ВИЖДОН ДОРИСИ»

Мулатўйчи Тошмуҳамедов номидagi Қашқадарь вилояти музоқари драма ва комедия театрида Ўзбекистон халқ ёзувчиси Уткир Хопиёновнинг «Виждон Дориси» асарини саҳналаштирилди. Асарни қатор роллари билан томошабинлар эътиборини қозongan Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби Саҳриддин Салимов ишлаган. Асосий ролларни Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар Хусан Амиркулов, Лола Холқонова, Одилжон Исмомов, артистлардан Хуррият Исроилова, Олжигит Исмомов, Нигора Дўстмуродова ва бошқалар ижро этмоқдалар.

Ўзбекистон расмолари XIV курултойи куллари республика киносанъатида муваффақият асарлари кўргазмаси очилди.

СУРАТДА: халқ амалий санъати асарларидан намуналар.

«КЎНГИЛ... ЯНГИЛИК ҚИДИРАДИР»

Адабиётшунос олим, филология фанлари номзоди Навои Каримов Чўлпон туғилган кунининг 95 йиллигига бағишланган анжуманида «Шекспир ва Чўлпон» ҳақида маъруза қилар экан, улкан шоирнинг 1925 йили ёзган «Шўлуғ хинди» мақоласидан қўйидаги сўзларни такрорлади.

«Ўзининг йўлсизлигидан биров сўзлаб ўтайин: Навоий, Луфий, Бойқаро, Мушарроф, Умархон, Фазлий, Фурқат, Муқимийларни ўйиман бир хил, бир хил, бир хил Кўнгили бошқа нарса — янгилик қидиради; Боту, Сайратий, Олтой, Ойбек, Жулкун, бойларини ўйиман: қувонтиради, хоҳол! Улар меннинг учун ёнган чиқроқлар бўлса ҳам меннинг эртан учун! Авлоний, Тавалло, Сиддиқий ва Ҳаским, содаларини ўқумайман, ўқумайман... Мени шу ҳолга солган ўшалар!»

Бу фикрлар Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси Навоий номидagi Адабиёт институти ва Ўзбекистон Ёзувчилари уюшмаси томонидан ташкил этилган илмий анжуманида қилин ип бўлиб ўтди. Уни Ўзбекистон Фанлар академияси вице-президенти, академик Иброҳим Искандаров кириш

Мирзо КАРИМ

ИЛМ ТАҚДИРИ ЎЗ ҚЎЛИМИЗДА

Ҳама соҳаларда бўлган каби фанларимиз ҳам то Ўзбекистон мустанқилини қўлга киритишгача Москва ва Ленинградда эришди. Ким «бу юк оғаларини мақтаса, уларга сидқидилдан хизмат қилса, сиздан қизигдан қимқай, кўрсатмаларини бажарса, ошмири олчи эди. Фан доктори ҳам ўшалар, фан номзоди ҳам... Соғар-салом ташви илмий уювон олганлар қанча...

Ана шу қириқлар туйғайли ҳам тарихимиз сохталаштирилди. Халқ қаҳрамонлари — босмаки, истило — илмий қўшиқчи, халқ фидойилари — миллатчи қилиб кўрсатилди, ёрқин истеъдодларга ким берилмади, инсоний қадрлари топталди...

Букур манзара бўлачак. Адолат қийинчилик билан бўлса ҳам қарор топапти. Кунин кеча академик Бек Ойбек ўғли Тошмуҳаммад Республика Олий аттестация комиссиясига раис этиб тайинлангани биз ёзувчиларни, барча демократ зиёлиларни беҳад қувонтирди. Бу —

Гулчеҳра НУРУЛЛАЕВА

КЕИНИГИ ЙИЛЛАРДА СИЁСИЙ, ИЖТИМОИЙ ҲАЁТДА РЎЙ БЕРГАН КУТИЛМАГАН ТУБ ЎЗГАРИШЛАР АДАБИЁТИНИНГ, БАДИИЙ ИЖОДИНИНГ ЭЎНИШИГА БЎЛДИ, ДЕСАК АЖАБЛАНМАК. ШОНР ЭЪТИҚ ДЕРИДИМ, ЁЗУЧИ МАЪЛУМЛАРИДА, НОШИР НАШР ИМОНИАТЛАРИДА, ЯНИ МАҚОДАН АЙРИЛИБ ҚОЛАЙТИ. ҲАТТО ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИНИНГ ИККИГА АВАРЛИБ КЕТГАН ҲАМ АНА ШУ «МАДАСИЯТИНИНГ БИР КЎРИНИШИ». ҲУШ, МАНА ШУНДАЙ ВАЗИЯТДА АДАБИЙ ТАҚДИРНИНГ АҚЛОЛИ ҚАНДАЙ КЕЧАЙТИР!

Ушбу ҳафта Ёзувчилар уюшмасида танқид кенгаши уюштирилган ошқора мулоқот марказига ана шу муаммо қўйилди. Кенгаш раиси профессор Норбой Худойбергенов бу йилнинг ҳар йили мунтазам ўтказиб келинган йиллик ҳисоботдан фарқ қилиши лозимлигини, мажлиснинг янги ўтказиш кераклигини (бу ҳафта гарчи олим аниқ тақдир айтмаган бўлса-да) таъкидлади. Мантқиқ шунини кўрсатаётгани, биз ҳар бир ҳаракатимизда янгилик қилишимиз, янгиликни шу тугишимиз

КЕЧИРИНГ, ДОКТОР

Болагим қийинчилик билан кечган. 14 ёшимда онам вафот этди. Кейин эса отам бошқа аёлга ўйланди. Уч ака-ука бир-биримизни қўлаб катта бўлдим. Худога шукр, бутун ҳаммамиз уйли-юйли, бола-чақалимиз.

1989 йилда бошимга мусибат тушди. Турмуш ўртоғим Муҳаббат тўсатдан, район марказий касалхонасининг туғуруқхонасида вафот этди. Муҳаббатнинг ака-укалари, қариношлари бу фожиада гинеколог врач Тожи Умаровани айланди. Хатлар, шикоятлар ёзиб менига қўл қўйдириб турли индорларга жўнатишди. Ушундан етим қолган тўрт боламага жуда ачинганим учун алам устидан бу хатларга қўл қўйиб берган эдим.

Орадан кўп ўтмай текшириш бўшлади. Тожи Умаровани анча безовта қилишди. Аммо комиссияларнинг барчаси бир хил ҳулоасага келди: «Аёлнинг

АЛБАТТА УҚИНГ!

Хурматли муҳаррират ходимлари. Агар мумкин бўлса, меннинг ушбу мактубимни газетангизда эълон қилсангиз. Мен Тожи Умаровани олдида айбдорман ва кечира олсалар, мени кечир-ишларини сўрайман.

Хурмат билан: Абдуқанош МАМАТҚУЛОВ Буда шаҳри, Ойбек кўчаси, 14-уй

Уларнинг устидан заррача, ина қайтариб айтман, заррача назорат йўқ. Шаҳарнинг айрим чекка ҳақаларига совет санкиздан сўнг умуман автубус юрмади. Чунки шифёрлар маршрут бўйича юришни хоҳламайдилар.

Шу ерда бир савол туғилди. Ҳўш, бу ўзбўқларчиликдан шаҳар транспортига жавабгар шахслар шунчаки беҳабарми? Менимча беҳабар эмас, фақат улар бундан манфаатдор ҳолос. Шунинг учун қўрган нарсани ҳам қўрмаганга олиб ўтиб кетаётганлар. Менинг тақлимим шунки, умуман аҳолига транспорт хизмати кўрсатадиган ташкилотлар раҳбарлардан хизмат машиналарини олиб қўйиш керак. Шунда улар халқнинг аҳволидан яхшироқ тушу-надилар. Бозор ўқитсоди, ахир, бешошлик дегани эмас-ку!

Б. БОБОЕВОВ, ХИЗМАТЧИ

ҲАДДАН ОШГАН БЕБОШЛИК

Сўнги пайтларда шаҳар ва шаҳарларaro транспорт хизмати ҳақи бир неча бора равар ошди. Илгарилари нарх ошганда хизмат кўрсатиш маданиятини кўтариш учун шундай қилинди дейиларди. Энди эса интисодий қийинчилик туйғайли бундай йўл тутилаётгани ҳаммага аён. Аммо хизмат кўрсатиш маданияти яхшиланган ҳам қанчалик. Айниқса, Тошкент шаҳрида.

Ҳар кун ишдан қайтар эканман, кўнглимиз бир ҳолга дуч келаман. Аксарият автубуслар ўз маршрутларини қўлдириб бошқа маршрутларга қатнайдилар. Бунинимас ёмон деб ўйлашнинг ўзи мумкин. Ёмон томонини шундан, улар одатдаги 30 ёки 40 тийин ўрнига 2 сўмдан йўл ҳақи оладилар.

Бу ҳол сўнги пайтларда чидаб бўлмас даражага етди. Шифёрлар хоҳлаган ишларини қилаётганлар.

«ҚОҒОЗГА ЎРАЛГАН ЧАҚАЛОҚ»

ҲАФТАЛИГИМИЗНИНГ ШУ ЙИЛ 31 ЯНВАРЬ СОНИДА ФАРҒОНАЛИК ДИЛЛОРОМНИНГ «ҚОҒОЗГА ЎРАЛГАН ЧАҚАЛОҚ» ДЕВ НОМЛАНГАН МАКТУБИ ЭЪЛОН ҚИЛИНГАН ЭДИ

Орадан уч ойдан эиёнд вақт ўтди. Мақтуб эълон қилинганга, юзлаб хатлар олдиди. «Мақолани ўқиб жуда назирбола тушдим. — деб ёзди тошкентлик М. Аҳмедова, — мен ҳам тўрт болаимиз онамиз, Фарзандим қўлга олиш азобини бошдан кечирганлар билди. Мақолада келтирилган Гули шифоқор номига мос иш қилмаган!»

«Киргузи туғуруқхонасидаги сохта шифоқор асосий айбдор деб билдим. Мустанқил жумҳуриятимизда бундай шифоқорлар бор экан, меҳр-шафқат тўғрисида гаплар шундан гапликча қолаверди. Ороҳ бўлинг одамлар, бир-биримизга ҳар доим меҳр-оқибатли бўлайлик!» (М. Сайфудинов, Самарқанд вилояти, Унгича кўрғони). «Дунёда ўзбек аёллариди чидали бардошли, меҳнатқашқамли, қўлчиласи керак. Уша — Ойбек кўчасидаги туғуруқхонада сохта, ўрис тилини унчалли билмайдиган қишлоқ аёлларини камситилганини кўриб ич-ичимдан афсусланганман. Янвирнинг ҳожаги йўқ, туғуруқхоналарда қўнлигизга қарамади. Шуниси даҳшатлики, ҳозир ҳамма нарсанан пул ҳал қилганда — бу пул қонимизга қанча бўлди!» (Фарғона, И. Усмонов).

«Иш вақти тугаб, кетмоқчи бўлиб турганимда худлик билан туғуруқхонага етиб боришимни айтишди. Ҳозир бир она операция қилинишни керак эди. Пуқса, онанинг ҳам, боланинг ҳам ҳаёти ҳақи остида. Бир тўрт шифоқорлар билан қилган операциями икки кишининг ҳаётини сақлаб қолди. Қўнглим биров ёришди, шунини тунда уйга қайтган, сенимли газетам «Ўзбекистон адабиёти ва санъати»нинг янги сонини арақлаб ўтирдим. Қўнглим «Қоғозга ўралган чақалоқ»га тушдию жукудимга титроқ турди!» (М. Алиқулов, Зарбдор район марказий касалхонаси).

Ушбу Ваган уруши фахрийси, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган журналист Мажид Самадов, Наманган вилояти, Косонсой районидан А. Жў-

«ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САЊЪАТИ»ГА ЖАВОБ БЕРИДИЛАР

бошқа бўлимга ўтказишлари керак эди.

Шифоқор Г. Назарованинг қўнглик қилганлиги ҳақида ҳайрат қўндайиларини айтди: А. Матқаримова. Ҳақиқатда туғуруқхонага ётқизилган. Бундан вақтида туғилган. Аммо туғуруқхонада А. Матқаримова қонда «австралия антигени» топилач, (аввал сарғич билан оғриган ва асорати қолган бўлса, шундай ибора ишлатиларди экан, — редакция эътиборини тиббий санъатига қисмининг махсус мустақиллиги туғуруқхонасига ўтказилган.

Чақалоқ стерилизация бир марталик пакетга беланган. Ҳайрат анчадан давландилар ва тиб деонтологиясининг бузилганлиги кўрсатувчи хатлар туғуруқхона жамоаси ичда кўриб чиқилган.

П. МЕНЛИҚУЛОВ, ВОШ БОШҚАРМА БОШЛИГИ, РЕДАКЦИЯДАН: Бу жавоб одамни ўйлантириб қўяди. Ҳақини, унинг қундалик воқеа ва муаммоларини чигаллаштириб, ҳамма нарсага «мендан кетгунча» нукта назаридан қараши ва иш қилишига одатланиб қолган ташкилотлар ва хизматчилар қанча маъмурий тиббозликдан қўтулиб, ҳалол, инсоний иш юритишга ўтар эканлар!

Уша-ўша эскича иш услуби, яъни: Ҳайрат тузилди, кўрилади, тўриланган, Банкардан ҳам «чушбу масала туғуруқхона жамоаси умумий мажлисида кўрилиб, бундан бўйи шунга ўтиш воқеалар қайтарилмаслигини қорарлар бағлиланди. Сўхбат ўтказилди. Гўки, ҳаммидан қил суғурганда, ҳаммаси аниқ-равшан, қамчилик йўқ, қонилдор аёлларга — шил, равон, жаннатий силлиқ йўл қанчогача шундай усул билан. Бир-биримизни алдайлик, қачонга қанча қуруқ арванни олиб қомаверамиз. Қачонга қонимизда қоқайди, қил танақаларни югуриб юраверамиз. Етар бир-биримизни шунини йиллар лақиллатиб ашаганимиз. Майли, дейлик, Дилором, стерилизация пакети тушушмай болани қоғозга ўраб қўйишда деб ноўрин гинахонлик қилган бўлсин, бу масала очилди.

Биз шифоқор Гулининг аниқ исминини элга ошқор қилмай турайлик, балки Дилором

М. ТУРОВА, Хатлар ва оммавий ишлар бўлими

«АДОЛАТ» ЙИГИЛИШИ

Ўзбекистон ёзувчиларининг Х курултойидан бўйи қатор ташкилий ишлар ва эски бир-нодан янги биного кўчиш муносабати билан ижодий ва ижтимоий фаоллик бир қадар сустлашгандай эди. Уюшма янги биного ишини фаол бошлади. Дастлаб наэр кенгаши ўзининг катта йиринини ўтказди. «Адабиёт ўладимий» маърузидаги баҳс-мунозаралар жамоатчилигини бефарқ қолдирмади.

8 апрелда эса Ўзбекистон ёзувчилари уюшмасида иккинчи бир муҳим тadbир амалга оширилди. Ўзбекистон халқ ёзувчиси Шукрулло бошличилигида Адолат комиссияси ўзининг амалий-ташқилий йиғилишини ўтказди.

Йиғилишдан олдин комиссия аъзоларига ишнинг қандай ташкил этиши борасида аниқ фикрлар билан келиш зарурлигини билдириб мақтублар йўлланган эди.

— Чиндан ҳам ўйлаб кўрайлик, — деб гап бошлади Шукрулло, — Адолат комиссияси нима иш қилишни керак? Адолат деган нарса чегараси бир

Давоми еттичи бетда

АЖДОДЛАРИМИЗ ХИКОЯСИ

ХИВА ХОНИ. ИРИК ТАРИХЧИ ОЛИМ АБУЛОЗОИ ҚАДАМИЗ МАНСУБ «ШАЖАРАИ ТУРК» 1664 йили ёзилган. Мухим тарихий маъна — «Шажарайи турк»нинг аслида илк маротаба китоб ҳолида нашр этилиши (нашрга тайёрловчилар: Қувониддин Муниров ва Қўзобой Махмудов) муҳим аҳамиятга эга. Бу китоб ёзилган тугатилгандан сўнг тезда жамоатчиликнинг диққат-эътиборини қозонади. Асарнинг XVIII асрдаёқ бер неча Европа тилларига: немис, француз (1726), рус (1770) ва инглиз (1780) тилларига таржима қилиниши, XIX асрда немис, рус, француз, турк ва бошқа тилларда босилиши, 1913 йили яна турк, 1935 йили француз тилларида нашр этилиши маънабин нақадар қимматга эга эканлигини тасдиқлайди.

Узбекистон Фанлар академиясининг муҳбир аъзоси, тарих фанлари доктори, профессор В. Аҳмедов маълумотларига кўра, асарнинг юқорида эслатиб ўтилган нашрларидан ташқари, яна Мелioresанни томонидан П. И. Демезон нашри асосида «Шажарайи турк»нинг туртинчи, бешинчи, саккинчи бобларидан олинган парчалар ҳамда тўққизинчи боб тўлиқ киритилиб chop қилинган нусхаси мавжуд бўлиб, у Шарқ факультетлари талабалари учун ўқув қўлланмаси сифатида тавсия этилган.

Қизғин шундаки, «Шажарайи турк» ҳам Урта Осиёда яратилган кўпгина илмий-тарихий асарлар сингари, аввал ўзга юртларда, хусусан, Европада шухрат топди. Абулғозиннинг ҳаёти ва фаолияти ҳақида илмий адабиётларда тўлиқ маълумот берилган. «Шажарайи турк» асарининг тўққизинчи бобда ҳам Абулғозин ҳақида анча батафсил маълумот бор.

Абулғозий 1603 йил 23 августда Урганчада туғилган ва 1619 йилгача шу шаҳарда яшаган, сўнгра ниллари — Ҳадаш ва Илбарс билан току тахт учун бўлган курашда мағлубиятга учраб, Бухорога қочиб борган ва Имомқулхон саройида яшаган. Ахаси Исфандиёр хон бўлгач, 1623 йили яна Хоразмга қайтиб борган ва Урганча ҳоким этиб тайинланган. Орадан тўрт йил ўтгач, у яна ахаси Исфандиёр билан курашда мағлубиятга учрайди. Абулғозий бу сафар Туркистонга қочиб бориб, қозоқ хонларидан Ишимхон ҳузурида 3 ой яшайди. Шундан кейин ҳам у кўп йиллар сарсон-саргардон бўлади. Ниҳоят, 1642 йили Орол ўзбеклари орасига келади. 1643 йили Исфандиёрхон вафотидан бир йил ўтгач эса, Орол ўзбеклари уни хон қилиб кўтардилар. 1644 йили Абулғозий Хивадар рақиблари билан жангу жадалларда ғалаба қозониб, Хива хонлиги тахтини эгаллашга муюссар бўлади.

лаш Амир Хусайн ўртасидаги жанг натижасида Амир Хусайн қатл этилган. Темур унинг тул қолган хонини Сароймулкхонини (Қозонхоннинг қизи) ўз никоҳига олди. Шундан бошлаб Темурнинг номига «Кўрагон» ёки «Тўрагон» (муғулча «хон кўвни») деган фахрли лақаб қўшиб айтилган.

Абулғозийнинг «Шажарайи турк» асарининг 9-бобида XVI—XVII асрларда Бухоро билан Хива ўртасидаги сиёсий муносабатларга бағишланган воқеалар тасвирланадиган алоҳида эътиборга моликдир. Асарда таъкидлаб ўтирилишича, Мовароуннахр шайбонийлари, яъни Бухородан Убайдуллахон, Тошкентдан Баронхон, Самарқанддан Ҳусорддан Алихон, Ҳисордан Ҳамза Махдий султоннинг набиралари Хоразмдаги кучайиб бораётган турк келинмовчиликлардан фойдаланиб, 1532—1533 йилларда Хоразмга бостириб кириб боришди. Бу вақтда Хоразмда Элборсиний бешинчи вориси Аванши хонлик қилиб турарди. Тақдирдан Аваншихон тутиб олди ўлдирди. Муаллиф Хоразм ерларини босиб олиб, шайбонийлар ўртасида тақсимланган тарихий қуйилганча эсади: «Урганчи Убайдхон Абдулазиз отили улуина берди. Ул Урганчада туриб қолди. ...Узбекининг уруқлари бирини Ҳисор туралари, бирини Самарқанд туралари, бирини Тошкент туралари олди. Тақдирдан Ҳисор, ўз алияни киши қўриб, суруб қайтиб кетди».

АНГИ РУКН. АБУЛОЗОИ ШАЖАРАИ ТУРК

«ЭРИБ ҚАЛОМИБ?»

Очининг айтишга, бутунги ўзбек ўз тарихини жуда юзани билади, батылларини эса умуман билмайди. Холбуки, Наршахид, Рашидиддин, Шарафиддин Али Яздий, Абдураззоқ Самарқандий, Мирхонд, Хондамир, Абулғозий, Бағийи, Ибраг каби улуг муаллифлар билади, тарихини эътиборга олади. Бироқ бу бебаҳо асарлар қўзғалмазар хазиналаридан ўқувчилар қўзғалган пинҳон сақланган эди. Хайриятки, замона зайли ва айрим фидойиларнинг жонқуяриклари шарофати билан улар ўз эгаллари — китобхонлар қўлига етказила бошладилар. Бу хайри ишлар кишига илҳом беради, ғайрат бағишлайди. Биз ҳам ноширларимизнинг эъти ишларига қувониб, «Биз кимми?» деган янги рубрика очдик.

ТАНҚИД ВА АДАБИЁТШУНОСЛИК БЎЛИМИ

«Биз кимми?» рубрикаси остида чиқадиган мақолалар она тарихимизни ўрганишда кўччиликка кўмак беришдан умидворми?

Езирнинг маъноси эллар ақаси темак бўлур. Ебирнинг маъноси олдиға ҳар нимаса учраса ани йиқар темак бўлур. Дулурғанинг маъноси юрт олмоқни ва ани сақламоқни биликчи темак бўлур. Дуқарнинг маъноси тўғарақ темак бўлур. Ушарнинг маъноси киши илдам ишлакчи темак бўлур. Қарқанинг маъноси бўка темак бўлур. «Шажарайи турк» тарбиявий аҳамиятга молик асар ҳисобланади. Жумладан, китобда ўзбеклар орасида машҳур бўлган нақдлардан келтирилиб, шундай дейилган: «Тўраинг давлатли бўлурининг нишони ул туррурким, навақар меҳрибон бўлур ва бадавлатининг нишониас қариндошға меҳрибон бўлур».

ХУЛОСА ШУКИ, АБУЛОЗОИ ҚАДАМИЗ МАНСУБ «ШАЖАРАИ ТУРК» ўнда акс эттирган тарихий, ижтимоий-иқтисодий, этнографик ва бошқа маълумотлари билан бутунги қўлимизда ўқувчилар диққат-эътиборини ўзига торта оладиган ноидир асардир. Тарихимизнинг кўп саҳифалари очилмай қолган шу кунларда «Шажарайи турк» барча илм аҳллари учун муҳим тарихий маъна бўлиб хизмат қилади.

Раҳимжон ҚОДИРОВ, Тошкент давлат Шарҳунослек институтини проректори, тарих фанлари номзоди. Раҳима АЛИМОВА, тарих фанлари номзоди.

Суратда: олимлар — Ш. Шомухамедов, А. Ҳайитиев, М. Эгамбердиев.

ШАРҚ АДАБИЁТИ, ЖУМЛАДАН, ЎЗБЕК АДАБИЁТИ қадим-қадимдан сайқал топган зоҳирий гўзаллиги билан ўқувчини мафтун этиб келган, чиройли ташбеҳ, образлар баҳслар, адабий мунозаларнинг доимий мавзуси бўлган. Бизнинг замонамизда эса зоҳирий гўзаллик — бадиҳат, фалсафа ҳақида мулоҳаза юритишдан кўра гоёвийлик, ижтимоий ҳақида тортиш урф тусини олди. Яратилган асарлар гоёвийлик — жорий сиёсатга қай даражада муносиб-мувофиқлигига қараб баҳоланадиган бўлди. 90-йиллардан эътиборан эса бадиҳий асарларни баҳолашнинг янги қирралари намоён бўлди. Энди асарнинг қаҳрамони ҳақиқатинга эмас, унинг ижодкори, ижодкор шахси, эл-юртининг фарзанди сифатидаги фаолияти ҳақида мулоҳаза юритиш расмига кирди. Хусусан, таъкидчилигимизнинг ўтган йилдаги энг сара мақолаларида ижодкорни шахс сифатида кузатиш, унинг ҳақиқати ҳақида сиёсатга муносабатини аниқлаш боз мезон қилиб олингани шундай дейишмишга эсос беради. Мунжақидларимиз халқ ҳокиматида деб таърифланган келинган давлатнинг ўз фуқароларида йиллар давомида яшириб, пинҳон сақлаб келётган ҳужжатҳоғларига дадил ҳужум бошлаб юбордилар. Улар ғубор босиб, унут бўлаётган манбалар асосида шарҳона аниқ, ҳақиқир шарҳлар билан бўлса-да, 20—30-йилларнинг муҳабис, қора кунлари ҳақидаги тасавуриямизни тиниқлаштиришмоқдалар.

Утган йилнинг фаол мунжақидларидан бири Нам Каримовнинг катта заҳмат завоғига битанган мақолаларида, айниқса, бу фанга адиқ кўринади. Унинг «Наркомпрокс иши», «Ўзбек адабиётининг жаллодлари», «Чўлпон учун киши ва Ҳамзанинг ўлдирлиши ҳақида» мақолалари шўро тузуми амалдорлари армиясини ошкор адабиёт ахлига ўтказган фузаларининг ошкор эътибори нафкат давр эътиборларини, балки ижодкор ҳам ҳаммакани сингари оддий одам эканлигини, бинабояр у ҳам адабиётини, кўришчи ёки кимгадир ҳасад қилиши, ҳатто тухмат қилишдан ҳам тоймаслигини мумкинлигини аниқ далиллар асосида очиб бериши билан қимматландир.

1991 йил адабий таъкиднинг яна бир диққатни тортадиган жиҳати — таъкидчиликни қисмат деб билидиган, адабиётга борлигини бағишлайдиганлари сафи ниҳоятда сийрақлашгани бўлди. Моддий-маънавий манфаатдорлигининг жуда қамайиб кетгани оқибатида таъкидчиликнинг эмас, умуман, бадиҳий ижоднинг эртасига ишонсизлиги илди эртапти. Ҳарқалай М. Қўшқонов, О. Шарафиддинов, С. Мамажонов, У. Норматов, Н. Худойбергенов, И. Гафуров, Н. Каримов ва уларнинг ўғил-бегондлари омади элвод экан. Албатта, улар қанчалик қийналишганда биз йиллар унчалик ҳабардор эмасми. Аммо бу мунжақидларнинг қўлида турганига ҳаммакани гувоҳимиз. Эндики Аҳвол бутунлай тасқари, хусусан, унинг таъкидчиликни қискат, профессионал касб деб қараган бу захматқиллар тақдирига, хусусан, илг ора қалин-қалин китоблар чиқара олганига, буну ёши ўтказдан ошайтанлар нафкат хаас, ҳатто ҳасад қилишга ҳам қайли. Еш ижодкорларнинг ўз илганиларини самарасини китоб ҳолда чоп этишга илжол тополмай, наشريётларда сарсон-саргардон юргани, аксинча, турли мажлису машваратларда куруқ аъваллар беришдан йарига ўтилаётгани ҳам бу соҳанинг эртасига қатъий умид боғлашга имкон қолдирмайтир. Натигада, унги марҳалар сари байроқини дадил кўтариб, устозлардан ўзиданлар етишиб чиқмаётир. Агар 91-йил таъкидчиларини меҳнатини эълон этилган мақолалар сонидан келиб чиқиб бағишлайдиган бўлсак, бу борада Н. Худойбергенов, И. Гафуров, Н. Каримов, У. Норматов байроқдор бўлишганини эътироф этишга тўғри келади.

АВВАЛГИ ШИДДАТ ҚАНИ?

1991 йил АДАБИЙ ТАНҚИДИ ҲАҚИДА МУЛОҲАЗАЛАР

кўра ўз соҳасига садоқатлироқ эканини ҳам эслатишга тўғри келади. Маълумки, шор, ёзувчиларнинг кўпчилиги қадим-қадимда ҳам ҳокимларга яқин бўлишган. Агар Пушкин шор эмас, Добролюбова ўрнида бўлганда, Белинскийнинг касби билан шуғулланганда, табиийки, император ҳазратларининг яқинларидан бўлмасди. Эҳтимол, бунинг шарофати тўғрисида унинг қисмати ҳам бошқача кевари. Шунга ўшаб ҳозир ҳам ачмакани ёзувчи, шорларнинг эюкори мақамаларда хизмат қилишяпти, яъни улар ижоддан кўра кўпроқ республикага оид топириқларнинг икери этиш билан шуғулланишяпти. Эҳтимол, бу юмуш ҳам зурдир...

Маълумки, ЛЕ ТОЛСТОЙНИНГ МАШҲУР «Уруш ва тинчлик» асарига қаламга олинган воқеалар, жойлар тарихий. Ундаги ҳақдорларнинг асаридати аниқ шахслар. Буюк адиб одамларни чўри, хизматкор, югурдак сифатида ишлатадиган киборларга муҳаббатини ҳам бералла ифода этди. Аммо бунинг учун Толстойга таъна тошлари отишмайди. Еки «Капитан қиз» асос бўлган манбаларини дастак қилиб Пушкинни таъна туттишмайди. Шундай экан, «Сароб» романидаги ҳодисаларнинг қайсида ижтимоий-сиёсий китоблардаги гап-қўлларга сал-пал ухшашиги А. Қадриева айтади, ун сиёсат маҳодига чиқарилган асос бўлмайди. Шу бегонда, А. Қадриева Р. Катаняннинг ёқлади. бегонда, ҳалол қосимовчиларни қоралани, романида тутган позицияси билан илмлатимчи киушандарилан ногорасига ўйнади, дейиш адибин тушунамаслиқдан бошқа нарса эмас. Аслида «Сароб»нинг сиёсатни қидиришдан кўра ун нозин психологик кузатишларга боз бадиҳий асар, худбин қисмат ҳақартерини, унинг мураккаб ўй-ичемиларини тиниқ тасвир этган жозиб роман сифатида урғаниш мароқли. Қолаверса, ҳар бир инсон ўз замонасининг фарзанди экани ҳам ҳаммаманга маълум. Замонанинг зайлиға ўқарларча қайсарлик қилганлар пешонасига ҳеч қачон ўршунлик битмаганини ҳам яқин билимиз. Ақлли, истисқодли инжодкорларнинг асаридати кўпчилик кўнаник тартибига бўйсунгандай бўлиб, истисқодда қоладиган эгиз илларини амалга ошириш учун ўзларига керакли шарт-шароит, муҳит яратиш олганидан ҳам ҳар қалай хабаримиз бор. Шундай экан, агар Абдулла Қадриев ҳам ҳақри қаттиқ қоламлиқга сал-пал ил бергандай кўринамизда ширин-ширин орзу-хавесларга тўла навиқрон шунда, табиийки, Фитрат, Чўлпон ва

АВВАЛГИ ШИДДАТ ҚАНИ?

1991 йил АДАБИЙ ТАНҚИДИ ҲАҚИДА МУЛОҲАЗАЛАР

кўра ўз соҳасига садоқатлироқ эканини ҳам эслатишга тўғри келади. Маълумки, шор, ёзувчиларнинг кўпчилиги қадим-қадимда ҳам ҳокимларга яқин бўлишган. Агар Пушкин шор эмас, Добролюбова ўрнида бўлганда, Белинскийнинг касби билан шуғулланганда, табиийки, император ҳазратларининг яқинларидан бўлмасди. Эҳтимол, бунинг шарофати тўғрисида унинг қисмати ҳам бошқача кевари. Шунга ўшаб ҳозир ҳам ачмакани ёзувчи, шорларнинг эюкори мақамаларда хизмат қилишяпти, яъни улар ижоддан кўра кўпроқ республикага оид топириқларнинг икери этиш билан шуғулланишяпти. Эҳтимол, бу юмуш ҳам зурдир...

Маълумки, ЛЕ ТОЛСТОЙНИНГ МАШҲУР «Уруш ва тинчлик» асарига қаламга олинган воқеалар, жойлар тарихий. Ундаги ҳақдорларнинг асаридати аниқ шахслар. Буюк адиб одамларни чўри, хизматкор, югурдак сифатида ишлатадиган киборларга муҳаббатини ҳам бералла ифода этди. Аммо бунинг учун Толстойга таъна тошлари отишмайди. Еки «Капитан қиз» асос бўлган манбаларини дастак қилиб Пушкинни таъна туттишмайди. Шундай экан, «Сароб» романидаги ҳодисаларнинг қайсида ижтимоий-сиёсий китоблардаги гап-қўлларга сал-пал ухшашиги А. Қадриева айтади, ун сиёсат маҳодига чиқарилган асос бўлмайди. Шу бегонда, А. Қадриева Р. Катаняннинг ёқлади. бегонда, ҳалол қосимовчиларни қоралани, романида тутган позицияси билан илмлатимчи киушандарилан ногорасига ўйнади, дейиш адибин тушунамаслиқдан бошқа нарса эмас. Аслида «Сароб»нинг сиёсатни қидиришдан кўра ун нозин психологик кузатишларга боз бадиҳий асар, худбин қисмат ҳақартерини, унинг мураккаб ўй-ичемиларини тиниқ тасвир этган жозиб роман сифатида урғаниш мароқли. Қолаверса, ҳар бир инсон ўз замонасининг фарзанди экани ҳам ҳаммаманга маълум. Замонанинг зайлиға ўқарларча қайсарлик қилганлар пешонасига ҳеч қачон ўршунлик битмаганини ҳам яқин билимиз. Ақлли, истисқодли инжодкорларнинг асаридати кўпчилик кўнаник тартибига бўйсунгандай бўлиб, истисқодда қоладиган эгиз илларини амалга ошириш учун ўзларига керакли шарт-шароит, муҳит яратиш олганидан ҳам ҳар қалай хабаримиз бор. Шундай экан, агар Абдулла Қадриев ҳам ҳақри қаттиқ қоламлиқга сал-пал ил бергандай кўринамизда ширин-ширин орзу-хавесларга тўла навиқрон шунда, табиийки, Фитрат, Чўлпон ва

Кадриевга қисматдош бўлиб кетиши тайин эди. Табиийки, ёзувчи Абдулла Қадриев ҳам қамқартичи амалдорлар етовидеа юрданган шу халқнинг бир вақли эди. Болалиги, йилги кўч-кўчлар билан сарсон ўтган, кексариб, ёши бир жойга борганига мустамакка юртининг чегарасидан чиқиб, ҳар қадамини исқоуч итдай кузатадиган кишаслар қўршоида бир-иктаи хорижий мамлакатга совет туристи бўлиб борган бу инжодкор ҳам кўплар сингари ўзга эллар ҳақида шўро матбуотининг адиқчи маълумотлари орқалигина тасавуур олган эди. Шундай бўлган, табиийки, у юртимизнинг адиқчи маълумотлари эллардаги ўзгаришларга 90-йиллар кишиларича қилиб қўйсая олмасди. Ҳ. Голумов

Мўйсифид умрининг башоғатинида Яқин умдларни сендирган, чунин, Муқаддас Кремель деворларига

ҲАҚ СЎЗЛАРИНИ СЎЙЛАРИМИЗ...

Азал-абад шундай бўлган. Эл севган ижодкорлар, хусусан аёл ижодкорлар қамма замоналарда шунчаки таъриф-таъсифчи эмас, замоннинг ота-ини, куйчилари бўлган. Замоннинг зорларига мушфиқ юракларини очиб, дорларига тик қараганлар, қарши бортанлар.

Муҳаббат куйига тушган, ўз эътиқодлари қўлида ўқиди ҳам қайтмас Робия ҳақида эшитганимиз бордир. Мен қариндошларимиз туркия ижодкорларини Робия ҳақидаги бениқош ҳисса, бениқош фононавий фильмларини кўрганимизда ҳам қанча пайт ўзинга келолмай юрдим.

Шайх ва шора Робия ҳақида эшитганимиз бордир. Мен қариндошларимиз туркия ижодкорларини Робия ҳақидаги бениқош ҳисса, бениқош фононавий фильмларини кўрганимизда ҳам қанча пайт ўзинга келолмай юрдим.

Азал-абад шундай бўлган. Эл севган ижодкорлар, хусусан аёл ижодкорлар қамма замоналарда шунчаки таъриф-таъсифчи эмас, замоннинг ота-ини, куйчилари бўлган. Замоннинг зорларига мушфиқ юракларини очиб, дорларига тик қараганлар, қарши бортанлар.

Азал-абад шундай бўлган. Эл севган ижодкорлар, хусусан аёл ижодкорлар қамма замоналарда шунчаки таъриф-таъсифчи эмас, замоннинг ота-ини, куйчилари бўлган. Замоннинг зорларига мушфиқ юракларини очиб, дорларига тик қараганлар, қарши бортанлар.

Азал-абад шундай бўлган. Эл севган ижодкорлар, хусусан аёл ижодкорлар қамма замоналарда шунчаки таъриф-таъсифчи эмас, замоннинг ота-ини, куйчилари бўлган. Замоннинг зорларига мушфиқ юракларини очиб, дорларига тик қараганлар, қарши бортанлар.

лардан деб биламан. Шейрнинг куймелиги, халқчилиги унинг таъсир кучини андада оширган:

Она бўри эмизган Турки боланг ўлмади Турки тумоқ кийгизган Турки боланг ўлмади. Ялмоғиз ўтга отган Енгоқ боланг ўлмади. Дарёда наҳанг ютган Балиқ боланг ўлмади. Ҳовуз остида бешик Ҳасан-Ҳусан уяғайди Кўлмак сувини ичиб Кийик боланг ўлмади.

Ижодкорлар, шоирлар ҳаёти ҳақида турк фалсафасининг отаси, оташнафас классик турк шоири Юнус Эмро (Ошиқ Юнус)да бир гўзал манзумани мутолаа қилган эдим:

Майно баротни олдиқ биз ана қўлимиза Ҳақ сўзини берди ортинч Подшоҳ тилимиза Ҳақ сўзларни сўйлашимиз, элни ҳайрон айларимиз

Ижодкор халқи, агар уни худо қўлласа, агар у эътиқоду-иймонда собит бўлса, чек-чегарасиз сеҳру-имкониятларга эга. У зиннинг «Подшоҳ» тили билан тил оллоқ дил оллоқ, эл оллоқ-дек катта қудратга эга, салоҳиятли кучдир. Ойдин Ҳожиева мана шундай мўъжизавий сафга мансуб инсонлардан.

Ойдин опа ўзининг бағоят ёшдаги «Ганки ниҳон»лари, ихломлари билан кўнглиларимизни ёриштираверсинлар. Тога тилаклари палаж эзиб қўлларига улғуст Ошиқ Юнус айганларидай неча ўрдақ, неча гўзлар кўнаверсин. Рухлари тоза, имони пок бир она сифатида, ижодкор сифатида халққа таъсир ўтказишда, авлодларимиз — фарзандларимизни тарбиялашда давом этсинлар. Чунки, туркийзабон бобоқалони-миз пири бузрукворимиз Сўфи Оллоёр айтганларидея:

«Сен менинг ёлғизимсан Қанду-навоёт сўзимсан Еруғ ерда ёғ ёкиб Қоронғуда чироқ ёкиб Устирган илдизимсан... Кийикчадай эркалаб

Оёқ боссанг йўл бўлдим Ҳаддан ошсанг терглаб Гоҳо қаттиққўл бўлдим. Майин байлар айтдим, то Бағришош бўлмагин деб Биров чекинда жафо Шопаро бўлмагин деб Шох-атлас киймадим Чит кийдим деб ўқима Бўз бўлса-да куйлагим Ганки аширдим кўнлимиз. Ганким эри пок меҳримиз. Сенга борин башх эрдим. Оқ сўтмайди пок нурин Идрокитга нақш эрдим.

Ижодкор халқи, агар уни худо қўлласа, агар у эътиқоду-иймонда собит бўлса, чек-чегарасиз сеҳру-имкониятларга эга. У зиннинг «Подшоҳ» тили билан тил оллоқ дил оллоқ, эл оллоқ-дек катта қудратга эга, салоҳиятли кучдир. Ойдин Ҳожиева мана шундай мўъжизавий сафга мансуб инсонлардан.

Ойдин опа ўзининг бағоят ёшдаги «Ганки ниҳон»лари, ихломлари билан кўнглиларимизни ёриштираверсинлар. Тога тилаклари палаж эзиб қўлларига улғуст Ошиқ Юнус айганларидай неча ўрдақ, неча гўзлар кўнаверсин. Рухлари тоза, имони пок бир она сифатида, ижодкор сифатида халққа таъсир ўтказишда, авлодларимиз — фарзандларимизни тарбиялашда давом этсинлар. Чунки, туркийзабон бобоқалони-миз пири бузрукворимиз Сўфи Оллоёр айтганларидея:

«Сен менинг ёлғизимсан Қанду-навоёт сўзимсан Еруғ ерда ёғ ёкиб Қоронғуда чироқ ёкиб Устирган илдизимсан... Кийикчадай эркалаб

Ижодкор халқи, агар уни худо қўлласа, агар у эътиқоду-иймонда собит бўлса, чек-чегарасиз сеҳру-имкониятларга эга. У зиннинг «Подшоҳ» тили билан тил оллоқ дил оллоқ, эл оллоқ-дек катта қудратга эга, салоҳиятли кучдир. Ойдин Ҳожиева мана шундай мўъжизавий сафга мансуб инсонлардан.

Ойдин опа ўзининг бағоят ёшдаги «Ганки ниҳон»лари, ихломлари билан кўнглиларимизни ёриштираверсинлар. Тога тилаклари палаж эзиб қўлларига улғуст Ошиқ Юнус айганларидай неча ўрдақ, неча гўзлар кўнаверсин. Рухлари тоза, имони пок бир она сифатида, ижодкор сифатида халққа таъсир ўтказишда, авлодларимиз — фарзандларимизни тарбиялашда давом этсинлар. Чунки, туркийзабон бобоқалони-миз пири бузрукворимиз Сўфи Оллоёр айтганларидея:

«Сен менинг ёлғизимсан Қанду-навоёт сўзимсан Еруғ ерда ёғ ёкиб Қоронғуда чироқ ёкиб Устирган илдизимсан... Кийикчадай эркалаб

БУ ДУНЁДА ТОПГАН ҲАЛОВАТЛАРИМ

Ватан, тутқинликда кечган дамларинг Шоирнинг тилида оҳу зор бўлди. Чеккан қайгуларинг, ҳасрат-ғамларинг Рауфинг сочиға ёққан қор бўлди. Шаҳидлар бошида ёққан шамларинг Зулмат рўзгорингда шуълазор бўлди. Сен унсиз йиғладинг, дил шабнамларинг Қисмат бозоринда қонғубор бўлди. Тариқдай сочинган зурёдинг минг-минг, Бугун йиғмоқ илинж, Умид бор бўлди. Бахайр, осилганинг, эй Турон замин, Муस्ताқиллик деган баланд қор бўлди.

16 январнинг туни

АЙЛАМА Уртама жонимни, дард, куйдирма, Кўкка сочма қуларимни, ерга сўзон айлама. Мен балоқаш оҳуидрман, кўзларимда мажруҳим, Қувлабон, офат чўлида ўзини арслон айлама. Соя излаб қумри бўлдим, ўтди бошдин офтоб, Арралаб сарви дарахтим, сабри ҳайрон айлама. Бул умр карвониде мен чашман чашман нур изладим, Манзили қоримга етмай, йўлда сарсон айлама. Дилдаги санчиқларим тоғларга тушса, Душманнига бул азобни ҳаргиз эҳсон айлама. Сен қачон Ойдин дилимни қалъа-қўрғон айладинг, Энди сен бирла ўлай мен, тарки мезбон айлама.

РИВОЯТ Сахро ёнар. Банди кийик тўлғонар. Ноласидан Ухлоқ тошлар уйғонар. Бошин буркаб, Ухлаб ётар аъробий, Юмшатайди дилин Кийик фарёди. Бундан ўтар Бир улдуз зот баногоҳ. Ниндо келар Ана: «Е Расуллаллоҳ». Кўрсаларки, кийик турар Банди по, Кўзлариде жавдирган илтижо; Тоғ ичинда қолди инки жайроним. Банд умоққа йўқдир ҳолю дармоним. Бўштансиз, аҳда вафо қилурман, Эмизурман боламин, боз келурман... Қўл урмасдан Расуллаллоҳ туюнча, Пора-пора чилвер тушди тупроққа. Ёлчилари тирисилган хўп ийиб, Кўзилар томон чопди ул кийик. Хиёль ўтмай қайтиб келди ўйноқлаб, Яна ушай асир жойин сўроқлаб... Аъробий ҳам уйғонди шу заҳот Кўрди: сайдин боғлаётди улгу зот. Тош қалбада ёнди Йимон чироғи, Улгу зотта бўлди шундай сўроғи: — Расуллаллоҳ, мени талаб қилурсиз? — Шуд кийикка аману нажот қилурсиз... Овоз кийик чоқилайди тоғ сари Ва саҳронга тулар соҳир сўзлари: «Ло ахлоа иллоллоҳ, Муҳаммадул расуллаллоҳ». Сахро гувоҳ, сайёб гувоҳ, тоғ гувоҳ, Ана кийик тақорлайди ҳар сабоҳ: «Ло ахлоа иллоллоҳ, Муҳаммадул расуллаллоҳ»... Шундан тоққа кийик ўтлар ёғилмиш, Баҳор фасли ёғир-сўтар ёғилмиш. Тоғ кўксиде тилло-қумуш жойлашиб, Аллоҳ амри: хайру қутлар ёғилмиш.

УЗБЕК Унта тўйини ўтказгудек ҳоли бор, Наҳорлиги — суви қотган қаттиқ нои. Оғулида тана-тўли, моли бор, Қозониде қайнайдиги оби ёғрон. Икки бўлмас елкадаги чакмаини, Бедбоғиде зогорасн чоракта. Меҳмон бўлиб келса ҳамки душмани, Ўтга чорлар, Уш чўкиб пойгакка, Одамлар бор, нақ бургани тақалаб, Олтин сарой қуриб олар қўпикдан.

МУНАВВАРАЛИК Шеър-ку, бетимсол, таърифсиз мўъжиза. Аммо кўнглимнинг ҳар заррасидан садо бергучи бу сатрлар бағридан Қизилтепаннинг Бўстон қишлоғиде абадийнинг соддае улғувор қўшини илаш ўтган онанинг мунаввар киефраси чиқиб келаверди, назаримда. Ва у барча оналарнинг тилсолига айланади. Шугина эмас. Онанинг покиза, меҳру муҳаббатта чоп умри нурлари сатрлардан тўкилади. Онажоним, кўзларингизда Кўннинг нафаслари бор эди, Онажоним, юзларингизга Ойнинг хаваслари бор эди. Ҳақиқат ёлғоннинг, табиийлик сохталанинг, самимият макру ҳийлаларининг дастидан қисилб-қимтиниб, лажмурда холга келди бошлаган замонда... кўзларини ярақлаб очилди йўз: мен не хаёлу хаваслар билан кимлар, нималар орасиде улдиқ юрибман? Онажоним, сиз билан ҳаёт

ДИЛБАР НАВОЛАР СЎНМАСИН эса ёғдуси бўлмайди. Бўлса ҳам омонат бўлади, ясама бўлади. «Муҳаммаддон, шеърингизни ўқидим. Кўз тегмасин, ука-доним!» Шонринг кўнглини Ёзувчилар созуи эмас — шонр кўтарди. Союз хоёр ўзини ўзи ҳам кўтаролмай қолган. Чунки, ўша Союз деган жониворда «Союзингизни ўй қўй. Ҳа майли, ўтлаб кетдим...» «Келинлар, шу тантанани театрдe ўтказмайлик, менга ноқулай...» Эллиқча уй йил кейин кирадиган айрим шоирсифатлар уч томлик асарларини қўлтиқлаб, ношрлар билан ёқалашиб, юришбди. Ойдин онанинг эса неча йилдан буён китоби чиққан йўқ. У фақат «Гулхонини чиқариб билан овера. Яна ўша гап: «менга ноқулай...»

Аслида бир ношир укаси сифатида менга кўпроқ ноқулай бўлиши керак эди. Ҳа, майли. Кераз танқис

ОЙДИН Ҳожиева мана шундай мўъжизавий сафга мансуб инсонлардан.

РИВОЯТ Сахро ёнар. Банди кийик тўлғонар. Ноласидан Ухлоқ тошлар уйғонар. Бошин буркаб, Ухлаб ётар аъробий, Юмшатайди дилин Кийик фарёди. Бундан ўтар Бир улдуз зот баногоҳ. Ниндо келар Ана: «Е Расуллаллоҳ». Кўрсаларки, кийик турар Банди по, Кўзлариде жавдирган илтижо; Тоғ ичинда қолди инки жайроним. Банд умоққа йўқдир ҳолю дармоним. Бўштансиз, аҳда вафо қилурман, Эмизурман боламин, боз келурман... Қўл урмасдан Расуллаллоҳ туюнча, Пора-пора чилвер тушди тупроққа. Ёлчилари тирисилган хўп ийиб, Кўзилар томон чопди ул кийик. Хиёль ўтмай қайтиб келди ўйноқлаб, Яна ушай асир жойин сўроқлаб... Аъробий ҳам уйғонди шу заҳот Кўрди: сайдин боғлаётди улгу зот. Тош қалбада ёнди Йимон чироғи, Улгу зотта бўлди шундай сўроғи: — Расуллаллоҳ, мени талаб қилурсиз? — Шуд кийикка аману нажот қилурсиз... Овоз кийик чоқилайди тоғ сари Ва саҳронга тулар соҳир сўзлари: «Ло ахлоа иллоллоҳ, Муҳаммадул расуллаллоҳ». Сахро гувоҳ, сайёб гувоҳ, тоғ гувоҳ, Ана кийик тақорлайди ҳар сабоҳ: «Ло ахлоа иллоллоҳ, Муҳаммадул расуллаллоҳ»... Шундан тоққа кийик ўтлар ёғилмиш, Баҳор фасли ёғир-сўтар ёғилмиш. Тоғ кўксиде тилло-қумуш жойлашиб, Аллоҳ амри: хайру қутлар ёғилмиш.

УЗБЕК Унта тўйини ўтказгудек ҳоли бор, Наҳорлиги — суви қотган қаттиқ нои. Оғулида тана-тўли, моли бор, Қозониде қайнайдиги оби ёғрон. Икки бўлмас елкадаги чакмаини, Бедбоғиде зогорасн чоракта. Меҳмон бўлиб келса ҳамки душмани, Ўтга чорлар, Уш чўкиб пойгакка, Одамлар бор, нақ бургани тақалаб, Олтин сарой қуриб олар қўпикдан.

МУНАВВАРАЛИК Шеър-ку, бетимсол, таърифсиз мўъжиза. Аммо кўнглимнинг ҳар заррасидан садо бергучи бу сатрлар бағридан Қизилтепаннинг Бўстон қишлоғиде абадийнинг соддае улғувор қўшини илаш ўтган онанинг мунаввар киефраси чиқиб келаверди, назаримда. Ва у барча оналарнинг тилсолига айланади. Шугина эмас. Онанинг покиза, меҳру муҳаббатта чоп умри нурлари сатрлардан тўкилади. Онажоним, кўзларингизда Кўннинг нафаслари бор эди, Онажоним, юзларингизга Ойнинг хаваслари бор эди. Ҳақиқат ёлғоннинг, табиийлик сохталанинг, самимият макру ҳийлаларининг дастидан қисилб-қимтиниб, лажмурда холга келди бошлаган замонда... кўзларини ярақлаб очилди йўз: мен не хаёлу хаваслар билан кимлар, нималар орасиде улдиқ юрибман? Онажоним, сиз билан ҳаёт

ДИЛБАР НАВОЛАР СЎНМАСИН эса ёғдуси бўлмайди. Бўлса ҳам омонат бўлади, ясама бўлади. «Муҳаммаддон, шеърингизни ўқидим. Кўз тегмасин, ука-доним!» Шонринг кўнглини Ёзувчилар созуи эмас — шонр кўтарди. Союз хоёр ўзини ўзи ҳам кўтаролмай қолган. Чунки, ўша Союз деган жониворда «Союзингизни ўй қўй. Ҳа майли, ўтлаб кетдим...» «Келинлар, шу тантанани театрдe ўтказмайлик, менга ноқулай...» Эллиқча уй йил кейин кирадиган айрим шоирсифатлар уч томлик асарларини қўлтиқлаб, ношрлар билан ёқалашиб, юришбди. Ойдин онанинг эса неча йилдан буён китоби чиққан йўқ. У фақат «Гулхонини чиқариб билан овера. Яна ўша гап: «менга ноқулай...»

Аслида бир ношир укаси сифатида менга кўпроқ ноқулай бўлиши керак эди. Ҳа, майли. Кераз танқис

ҚАЛАМДАН ЯРАЛГАН БАЙРАМ

ҚАЛАМ АХЛИНИНГ ўз дунёси бор. Бу — қаламда яралган дунёдир. Қалам аҳлининг ўз байрами ҳам бор. Бу — қаламдан яралган байрамдир. Бугунги байрам суюкли, назоқатли шоирамиз, масъума синглимиз Ойдинхон қалами яратган байрамдир.

Шоира тутган қалам ўзбек аёлининг доғимандлигидан сўзлайди. Кўпинча шеър ўқиб санъати, маҳорати ҳақида сўзлашиб қоламиз. Даврларда, учрашувларда инпадек мулоим ширин бир овоз билан шеър ўқиб санъатини ағдалган Ойдинхоннинг жозибали овозидан сеҳрланиб, роҳатланиб ўтирамиз. У шеър ўқинганда кишини сеҳрлаб қўлади. Она диёр, тугилб ўсган заминга мумтоз муҳаббат, унинг камолдин дилшодлик, унинг ҳасратидан безовталки бу — ўша фарзандлик, қарздорлик тугулурига йўрибди ўтли сатрларига қўчади.

Ойдинхон билан жуذا кўп сафарларда юртимизнинг алоий анжуманларида бирга бўламиз. Чет эл сафарларини айниқса ҳамқалам дўстларини билан бирга борганда ташна, унутилмас хотираларга бой бўлади. Иккидан илби бор Ойдинхон машаъласи ёнган, Марафон юришларига ватан бўлган, мидлар, худолар, афсона-ю ривоятлар мамлакатни фусунгар бўлади — Юноне-тунга қилган сафаримиза дунёвий тасаввурларининг гонг боинтган эди. Табиати гонг гўзал, қилими юмшоқ бу мамлакатнинг одамлари ҳам ниҳоятда самимий, соддадил эдилар.

МУНАВВАРАЛИК

Шеър-ку, бетимсол, таърифсиз мўъжиза. Аммо кўнглимнинг ҳар заррасидан садо бергучи бу сатрлар бағридан Қизилтепаннинг Бўстон қишлоғиде абадийнинг соддае улғувор қўшини илаш ўтган онанинг мунаввар киефраси чиқиб келаверди, назаримда. Ва у барча оналарнинг тилсолига айланади. Шугина эмас. Онанинг покиза, меҳру муҳаббатта чоп умри нурлари сатрлардан тўкилади. Онажоним, кўзларингизда Кўннинг нафаслари бор эди, Онажоним, юзларингизга Ойнинг хаваслари бор эди. Ҳақиқат ёлғоннинг, табиийлик сохталанинг, самимият макру ҳийлаларининг дастидан қисилб-қимтиниб, лажмурда холга келди бошлаган замонда... кўзларини ярақлаб очилди йўз: мен не хаёлу хаваслар билан кимлар, нималар орасиде улдиқ юрибман? Онажоним, сиз билан ҳаёт

ДИЛБАР НАВОЛАР СЎНМАСИН эса ёғдуси бўлмайди. Бўлса ҳам омонат бўлади, ясама бўлади. «Муҳаммаддон, шеърингизни ўқидим. Кўз тегмасин, ука-доним!» Шонринг кўнглини Ёзувчилар созуи эмас — шонр кўтарди. Союз хоёр ўзини ўзи ҳам кўтаролмай қолган. Чунки, ўша Союз деган жониворда «Союзингизни ўй қўй. Ҳа майли, ўтлаб кетдим...» «Келинлар, шу тантанани театрдe ўтказмайлик, менга ноқулай...» Эллиқча уй йил кейин кирадиган айрим шоирсифатлар уч томлик асарларини қўлтиқлаб, ношрлар билан ёқалашиб, юришбди. Ойдин онанинг эса неча йилдан буён китоби чиққан йўқ. У фақат «Гулхонини чиқариб билан овера. Яна ўша гап: «менга ноқулай...»

Аслида бир ношир укаси сифатида менга кўпроқ ноқулай бўлиши керак эди. Ҳа, майли. Кераз танқис

ТҶУИИ

Ҳурматли ва азиз Ойдин опа! Сизнинг «Мушфиқ онакони» шеърини тўпламингиз китоб жавонимизнинг энг қўриқари жойида турлади. Бу китобни тез-тез варақлаб турарман. Гоҳ йиғлаб, гоҳ энтикиб ўқийман. Чунки бу китобда сизнинг алма бағрилган «Соз» деб аталмиш шеърингиз бор. Шеър тағдида «Гўзал инсон, юксак эътиқодли шоира Сайда Зунавонова хотирасига» деган ёзувини ўқирарман, амининг сиёдек вафодор синглиси борлигини қувониб қувониб кетаман. Шон-шаъкатларга, баланд лавозимларга, хайо хавасларга интиль-жимжитгина яшаган бир қаламқаш онапанга кўрсатаятган вафоо садоқатингиз учун ич-ичимдан раҳматлар айтман.

Шеърингиздаги ушбу сатрларни кўзимда ёш билан энтикиб, энтикиб ўқийман. Маъшўқлар сайр этганда бир гулузор кўрниса, Садоқатдан сабоқ айтиб бўзулди зор кўрниса, Кўнгли нокиз, меҳри несин гулшанда ёр кўрниса, Ҳам ғамзад, ҳам ибодил, ҳам устивор кўрниса, Шу — ҳаётингиз Саидаси, алом сўзли сози шу. Яна шу тўпламингизда амининг ғазалига боғланган муҳаммасингиз ҳам жуذا гўзал, жуذا таъсирли.

Фақат шеър учун эмас, аям хотирасига бағишлаган қанча-қанча мақодаларингиз учун, радио ва телевидение орқали айтган қайноқ гапларингиз учун ҳам дил-дилимдан миннатдорчилик билдираман. Мен жуذا ёш эдим. Сизнинг «Севингдан сенинг» деган шеърингизга басталанган қўшиқни аям жон диллари билан берилдиб эшитардилар. Дадамга: «Ойдинхонинг шу қўшиқини лентга ёздириб беринг!» деб сўраганлари эсимда. Ўша магнит лентаси ҳали ҳам бор. Уни аям жимгина ўтириб тинглардилар. Қайғусиз дунелар нолиш ўргансини, Булбули гўёлар хонин ўргансини, Минг йиллик лавалар ёниш ўргансини Севингдан сенинг. Ул қайси гулгустон ифор нестайди, Ул қайси бир макон баҳор нестайди, Кўнлида қуйган жон мадор нестайди, Севингдан сенинг. Ҳар гал аям шу қўшиқни эшитганлариде, Ойдинхон энди шеърингизни катта йўлға чиқиб олди. Ишқилиб адашмасин, дердилар. Аям сизни Ойдин, демасдилар, Ойдинхон дердилар. Бир кун, менинг Ойдинхон деган қизим бор, деганлариде анча вақтгача сизни ёмон кўриб юрганман. Болалик энан-да! Ойдин опа! Бугун сиз эллик ёшга тўлибсиз. Агар аям ҳаёт бўлганлариде албатта сизнинг бу муқорат тўғинига та атаб ё шеър, ё мақола ёзардилар. Албатта, ёзардилар. Аям ўрнида энди менинг қўловимни қабул қилинг!

НОДИРА

СУРАТДА: (биринчи қаторда чапдан) Гулҷехра Жўраева, Ойдин Ҳожиева, Холида Охунова, (иккинчи қаторда ўнган) Мақсуда Эгамбердиева, Шоҳида Шохимардонова, Вибисора Турбова, Руюхон, Гулҷехра Раҳимова, Раъно Раҳмонова, Дилбар Саидова, Қутлибека. С. МАҲКАМОВ суратга олган

РУХ МАЛҶАМИ

ТАНИҚЛИ ҲОФИЗ АЛИЖОН ҲАСАНОВ ИЖОДИГА БИР НАЗАР

МУСИҚА НИМА? Не сабаб одамод болас йўрақлиғидан қуйга болганда, на миллат, на ирқ суритирувчи мукаддас қўшиқ — АЛЛА эгдари? Таскин ё ҳасрат, Ҳикронми ё кўҳна дунё синаотлари олдида ожиз қолган даҳр ақлининг бениҳоя ҳайрати, таърифи йўқ нарсаларнинг оҳангими мусиқа деганлари? Шоврларини улдуғлаган эл ҳофизларини ҳам уллардан кам кўрмаслигининг босни нимада? Ваъзан санъаткорлик касби ё шараф, деб ўйланб қоламан. Шараф десам, санъатдан шухрат ва бойлик тилаб турган сон-саногий йўқ истейдодсиз касоблар кўз олдидан ўтаверади, насб десам, юртинг ардоғига айланган чинакам ҳофизлар истейдодига соя ташлаган бўламан... Назаримда, бу саволга мусиқага аниқ таъриф учратмаганим каби ҳеч қачон тугал жавоб тополмас керак. Нима бўлганда ҳам, ҳар бир санъаткорнинг ўз услуби, ўз йўли бор. Санъат дегирга кимдир дард, кимдир қувонч қарвонига аргашиб келади. Қай бир овоз нолаи афгон этса, қай бири кўнглини шодон этади. Аммо ҳофизларни куйлатган ҳислар қанчалик ранг-баранг бўлмасин, улларни бир туйғу бирлаштириб туради. Бу ҳам бўлса — халққа хизмат қилиш. Чунки у халқнинг эътиборини-ю эъзозини турғунча ҳофиз, Халқнинг эътиборидан қолдими, тамом, аввалги шон-шухратини зафарлардан ном-нишон қолмайдиган тарихнинг ҳиссиз гирдобига дўғиб кетади. Шу аҷиб қисматни доғда қолдириш учун ёлғиз истейдоднинг ўзи камлик қилади, чоғи...

дайд дельмайман, албатта. Лекин борку орамизда шундайлар! Аҳир ҳақиқий санъаткор қадим-қадимдан тарбиячи ҳисобланган. Санъатгери, ҳақол яшаши халқатқордан ўрганган. Хўш, бугунги кун ҳофиз халқга овоздан бўлак нима бера олади? Ҳозир ойнаи жаҳон, радиодан юзлаб қўшиқларнинг овозини эшитасиз. Лекин улларнинг орасида санъаткор деган улғу номини кўтариб юришга арийдигани қанча экан? Чунки замонавий асос-усуналар топан хоҳлаган бекорчи, қўшиқхиргой қилишни билган истеган одам ўзини хонанда деб атайтиш. Лекин қўшиқ айтиш учун аввало худоберган ширали овоз керак. Ҳозир микрофон ва турли овоз кучайтиргич асбобларни йўқ қилиб қўйиб, аминмани, ўша хонанданининг кўпи ўз-ўзиндан тарқаб кетади. Қанийди шундай бўлса, балки санъаткорликдаги кўзбўямачиликдан, боладек кетган бемаза қўшиқлардан қутулган бўлармиди! — дейди куюночи Алижон Ҳасанов. Ким билсин, бу гапларни дили ёнганидан, мусиқачилигимиз келажакдан хавфсизроқ айтиётганлар ҳофиз... Ҳар ҳолда айтганлари — ҳақиқат...

Сулғонов, Маъмуржон Узоқов, Расулқори Мамадалиевларнинг назарига тушган, фотихасини олган Алижон Ҳасанов эллигини йиллардан даёқ элга таниди. «Булбул» деган ном олди. М. Ашрафий номидиги Тошкент Давлат консерваториясида ўқиб юрган кезлари Узебекистон радиоси қошида ташкил этилган Мақом ансамблида яқнахон солист сифатида ишлай бошлади. Консерваторияни имтиёзли тугатгач, шу ерда ўқитувчилик қилди. Орадан кўп ўтмай Мухиддин Қорнқеёнов номидиги ўзбек давлат филармониясида ишлай бошлади. Алижон Ҳасанов филармониянинг ўзбек халқ чолғу асосчиси Ансамблига бадиий раҳбар бўлиб, шу ерда қатор ҳофизлар билан биргаликда «Рост», «Бузуқ», «Наво» каби мақомлардан ашуларни мароғима етказиб ижро этди. Ўша кезларда қўшиқхал эгарчилик таъқиб этилган битмас бойлигимиз — халқ санъати масалалари билан қизиқиб, илмий иш бошлаб юборди. 1977 йили кўп йиллик таъқиқотлари самараси ўлароқ шу мавзуда номзодлик диссертациясини ҳимоя қилди. Мадааният ва педагогика институтларида қўшиқчилик санъатидан сабоқ бера бошлади. Айни кунда Ўзбекистон давлат педагогика институтига мураббийлик қилади, ёшларни халқ ижоди, ота-боболардан қолган маданиятимизнинг аъёнанавий йўллари, фольклор, насихат қўшиқларнинг халқ ҳаётини турган ўрни, эстетик ва тарбиявий аҳамияти билан таништиради. Алижон Ҳасанов республикамизнинг мусиқа бўйича ағоманинг доктори, профессор унвонига мушарраф бўлган айнан шу мавзуларни қўйиб таъқиб этганидан... Албатта, бу қисса мулоҳазалардан ҳофизнинг ҳаёти, фаолияти ҳақида ҳулоса чиқариш мушкул. Чунки ҳаёт мезони инсон ўқи-хавллари, рухий кечималари билан тўлиқ. Алижон ҳофизнинг кўнглини ўрта-ётган ўйлар эса беҳисоб...

«Ҳозир нима кўп, микрофонга қанишиб олган чала ҳофизлар кўп. Еш хонандларимиз орасида одоб-ахлоқ, андиша, улғу санъаткорларни ҳурмат қилиш каммайб кетмапти. Асосий мақсадлари — пул топиш, бойлик орттириш... Мен ҳамма санъаткорлар ҳақида бундир...

«Ҳозир нима кўп, микрофонга қанишиб олган чала ҳофизлар кўп. Еш хонандларимиз орасида одоб-ахлоқ, андиша, улғу санъаткорларни ҳурмат қилиш каммайб кетмапти. Асосий мақсадлари — пул топиш, бойлик орттириш... Мен ҳамма санъаткорлар ҳақида бундир...

Ж. НАҲАНОВ

суртилиб, қуритиш учун сувинг деворага ёпиштириб қўйилган. Қуриган қоғоз ва рақилар девордан ажратиб олинган ва махсус пичоқ ёрдамида улчам бўйича кесиб чиқилган. Сўнгра бугдоғ ундан тайёрланган оҳорли сирач олдани қозонинг бир томонига суртилган. Тайёр бўлган қозғоғи ишлов бериш учун улар

қайси рангда бўлиши, сийҳнинг қандай ҳид таратиб туришигача эътибор берилган. Хусусан, қозғоғи ранг беришда уни кўпроқ лоланг (очқизил) ва ашир лолангларда бўлишига ҳаракат қилганлар. Чунки лола эъди ашир туз инсон табиятига жуда қадиқанган ранг ҳисобланиб, кишига ором беради. Бу эса, ҳаттот аки ит-бонбонга қуриши, ўқиб ҳарваиди руҳий тегилки бағишлайди, тез чарчашга йўл қўймайди.

Икки оғиз сўз сийҳ хусусида. Чунки бу ҳам ҳозирги кун матбаачилигидан эг дозарб муаммолардан бири бўлиб турибди. Бунда ҳам аждодларимиз тажрибасига сулғонимиз лозим. Тарихда хаттотлик ва матбаачиликда ишлатилган сийҳ аки бўйб сийҳида алоҳида аҳамият беришига. Айниқса, хаттоликда ҳусиҳатни таъминлашда қозғоғи билан бирга сийҳнинг ҳам ўз ўрни бўлган. Сийҳнинг икки хил нави кенг тарқалган, бири суноқроқ бўлган бўлса, иккинчиси, қозғоғида биз тушуб деб айтийдиган сийҳ турғи ўшша куюроқ ва ялтироқ бўлган. Сийҳ тайёрлашда ҳам аш сийҳатидо аччиқтош, қор қуя, ёнғоқ, ола елми қаш билар ишлатилган. Сийҳ рангининг қай қуринишда бўлиши қараб учини хина, ўсма суви, дарё кўнги, туҳум, асал, қанд, туз, нил бўёғи, сирка қабилар қўшилган. Шунингдек, сийҳнинг ва у орқали ёзилган китобнинг доимо хушбўй ҳид таратиб туриши учун атирғул сувидан тортиб анбарғача қўшилган.

Урта Осиёда энг сифатли сийҳ тур Бухорода тайёрланган. Бухоро сийҳи ўзининг қоратилриги, ялтироқлиги, ўчмаслиги, айнаса, хушбўйлиги билан бошқа сийҳ турларидан ажралиб турган. Бухоро сийҳида битилган китоблардаги сийҳ таратаётган хушбўй ҳид қозғоғи рангига ҳамоҳанг бўлиб, кишига янада яхши кайфият, тетик руҳ бахш этган.

Балки, биз юқорида айтиб ўтган сийҳ турлари ҳозирги матбаачиликка тўғри келмас, лекин шу таъриҳдан келиб чиқиб, босмаҳона бўвдини ўзимизда ишлаб чиқаришимиз мумкин бўлади. Вохоланки, у ердан бу нарса келмапти, бу ердан у нарса келмапти деб қўш қовуштириб ўтириш вақти ўтиб кетди. Сабаб ахтармаслик инқийлат ишлаш вақти келди. Ишбилармонликнинг асосий белгиси ҳам шунда.

Умуман, биз унутган аждодларимиз тажрибасидан кўп ишларда фойдаланишимиз фойдалан ҳоли эмас. Дарвоқе, улар ўшша тайёрлаш борисида қуя, ёнғоқ, ола елми қаш билар ишлатилган. Сийҳ рангининг қай қуринишда бўлиши қараб учини хина, ўсма суви, дарё кўнги, туҳум, асал, қанд, туз, нил бўёғи, сирка қабилар қўшилган. Шунингдек, сийҳнинг ва у орқали ёзилган китобнинг доимо хушбўй ҳид таратиб туриши учун атирғул сувидан тортиб анбарғача қўшилган.

Урта Осиёда энг сифатли сийҳ тур Бухорода тайёрланган. Бухоро сийҳи ўзининг қоратилриги, ялтироқлиги, ўчмаслиги, айнаса, хушбўйлиги билан бошқа сийҳ турларидан ажралиб турган. Бухоро сийҳида битилган китоблардаги сийҳ таратаётган хушбўй ҳид қозғоғи рангига ҳамоҳанг бўлиб, кишига яна

Иброҳим ЙЎЛДОШЕВ, филолог ва фанлар номазо-ди, Низомий номидиги Тошкент давлат педагогика институтини доцент

ташлангани учун қўллаб-қувватланмади. Мисғар Омон Азизов сўз олиб, ўзининг уюшма аъзолари қўлдан қўйиб қўйди. «Мен 1974 йилдан бундан маъмур уюшмага аъзо бўлиб, лекин шу йиллар мобайнида ундан заррача маънафат кўрмадим. Уюшма аъзолари ижодкорларга ёрдам бериши, улларнинг ҳақ-хўқўқларини ҳимоя қилиши, устахоналар билан таъминлаши керак. Афсуски, уюшма муқофотлар, унвонлар ва лавозимлар тақсим қилинадиган маъмурий идорага айланб қолди. Унга аъзо бўлиб, азият кечкандан кўра эркин юришни афзал кўрдим. Бундан сўнг унинг бирорта анжуманларида қатнашмайман», деди у.

«Усто» бирлашмаси директори Абдурахим Умаров халқ усталари ва бирлашма олдидан турган долзарб муаммолар ҳақида куюноб гапирди. Қорақалпоғистондан Жоллибой Изинов, Намангандан Эркин Азизов, Бухородан Баҳодир Саломов ва бошқалар вилоятлардаги рассомларга эътибор йўқлигини, шарт-шароитнинг етарли эмаслигини, рассомлар аҳоли ноқорлигини сўзлади.

Икки кун давом этган енгил-ели маърузалар, палартиш нутқлардан сўнг курултойнинг ҳамма орақиб кутган сайлов қисми бошланди. Олти номзод орасидан кўп овоз олган таниқли рассом Раҳим Аҳмедов Узебекистон Рассомлар уюшмаси бошқаруви президенти этиб сайланди. Шу кунларда Раҳим ана ўзининг 70 йиллик туйғини нишонлашга қизғин тайёргарлик кўрмоқда. Ҳар жиҳатдан гариб аҳволга келиб қолган уюшманинг номзод ҳаётини тиклаш ва авайлаб асраб қоллиш янги сайланган президентнинг елиб-югурлишга ва ишбилармонлигига боғлиқ, албатта.

УЙЛАМИЗКИ. Уйғонинг изтиробларини бошдан кечираётган ва бир жойда денсиниб қолган Рассомлар уюшмаси фаолиятига жиддий ўзгаришлар содир бўлади. Бозор иқтисодиёти даврида рўй бераётган парадоксал ҳолатларга қараб, Бу эса кўпроқ рассомлар, ҳайкалтарошлар ва халқ усталарининг ҳамжиҳат, ҳамфикр бўлиб ишлашларига боғлиқ. Шундангина Узебекистонимизнинг миллий руҳи ва дунёси турфа рангларда ўзининг бетакор жилваларига эга бўлади.

Курултой ишлади Узебекистон Республикаси Президентини давлат мақсатдачиси Б. Назаров қатнашти.

Ашуралӣ ЖҲРАЕВ, «Узебекистон адабиёти ва санъати» ҳафталиги махсус мухбири

тезроқ эгаллашга ошиқдилар. Ҳар қандай саволлар билан курултойнинг гуруҳлар ўртасидаги ўч олиш мақсатли айлангилар. Шу боис ҳам курултойда ижод ҳақида, беш йил давомида яратилган барча жанрлардаги асарлар ҳақида бирор оғиз ҳам гап айтилмади. Ҳатто курултойдан бир кун олдин уюшманинг Кўрғазма мақомаида очилиган йирик кўрғазма ҳақида ҳам лом-мим дейлмади.

Узебекистон халқ рассоми Абдулмумин Бойматов,

ўринсиз савол-жавобларга туртки бўлди. «Азага борган ўз дардини айтиб йиғилмайди», деганларидек, музокараларда сўзга чиққанларнинг асарияти шахсий кечималаридан нарига ўтмадилар. Кўпчилик нутқлар бир хил. Зерикари. Ҳатто курултой мажлисини ҳақида тилда олиб бориш қандай мунозара кўпчилигининг гафини келтирди. Тўғрироғи, Ҳазаблангиларди.

Узебек тили узоқ йиллар мобайнида ёлғизланиб, касал ҳолга келиб қолган

УЙҒОНИШ ИЗТИРОБЛАРИ

УЗБЕКИСТОН РАССОМЛАР УЮШМАСИ КУРУЛТОИДА ҲАМ КЎЗГА ТАШЛАНДИ

СУРАТЛАРДА: курул той иштирокчилари. С. МАҲКАМОВ, суратга олган

БАДИИЙ ЖАМГАРМА раиси Виктор Ганнинг ҳисоботи анча-мунча қизғин баҳс-мунозараларга сабаб бўлди. Ҳаёт тақозоси билан ҳисоб-китоб сирларини пухта ўрганаётган рассомлар Виктор Петровични анчагина доводлатиб қўйишди. Улар кўпроқ йирик суммаларнинг қачон, қаерга ва қимматга сарфлангани ҳақида маълумотларни билиш учун берган саволларига аниқ жавоб ололмадилар. Ҳатто Бадий жамгарма директори Те Мур Бузруконинг фақат рақамлардан иборат маълумотларга асосланган жавобни ҳам курултой қатнашчиларини қаноатландирмади.

Уюшма тафтиш комиссияси фаолияти ҳақида комиссия раиси ўринбосари Маҳмуд Мамажонов матбузда қилди. Унинг нутқи ҳам қизғин баҳсларга, ўринли-

адди, — деди рассом Алишер Мирзаев куюноб. — Хайрият, тилимизга давлат мақоми берилади. Инди уни ҳар қандай камситишлардан, оғир хасталиклардан қўтариш вақти келди. Курултойни ўзбек тилида олиб боришни тақлиф қиламан. Ахир ҳуқумат томонидан белгиланган қонунини бузишга ҳеч кимнинг ҳақиқи йўқ.

Шундай ўринли мулоҳазалар айтилганига қарамадан курултойда давлат тили қонуни қондалари кўпол равишда бузилди. Рассомларнинг ўзбек тилига бўлган совуқ муносабати кишини ранжитди. Шу боис ҳам кўпчилик ўзбек рассомлари ўзбек тили камситилганда томошабини бўлиб ўтиридилар. Ганнинг очғи, улар ўзбек тилини ҳимоя қилишдан кўра, лавозимларни

санаётини ҳимоя қилишдан кўра, лавозимларни бошдан кечираётган ва бир жойда денсиниб қолган Рассомлар уюшмаси фаолиятига жиддий ўзгаришлар содир бўлади. Бозор иқтисодиёти даврида рўй бераётган парадоксал ҳолатларга қараб, Бу эса кўпроқ рассомлар, ҳайкалтарошлар ва халқ усталарининг ҳамжиҳат, ҳамфикр бўлиб ишлашларига боғлиқ. Шундангина Узебекистонимизнинг миллий руҳи ва дунёси турфа рангларда ўзининг бетакор жилваларига эга бўлади.

Курултойнинг ИККИНЧИ кунда сўзга чиққан хоразмлик эш рассом Шухрат Бобожонов мавжуд уюшмани тарқатиб, ўринли янги уюшма тузиш тақлифини ўртага ташлади. Тақлиф қизғин мунозараларга айланди. Лекин у шомашошарлик билан муҳокамага

қанд қозғондан андоза олган ҳолда, дастлаб Ироқ ва Сурияда қозғоғи тайёрлана бошланди. Кейинроқ Миср, Шимолги Африка ва Мароқаш орқали Испанияга ҳам қозғоғи тайёрлаш технологияси етиб келди. XII асрларга келиб «Самарқанд қозғоғи» тайёрлаш сирлари бутун Овулога тарқатилди.

Самарқанд ўзининг ҳаридор-ғир қозғоғи билан минг йил давомида дунё миқёсида шухрат қозониб келди. Фақатгина Самарқанднинг Рушиятга қўшиб олинишидан кейингина у ерда қозғоғи ишлаб чиқариш тўхтатилган.

Самарқандда тайёрланган қозғоғининг навлари турлича бўлган. Улардан биричинчи номи «қозғоғи аришмай» бўлиб, у ўта сифатлиги, тозаллиги, нафислиги билан барча савадо андини ўзига ром этган. Ипақдан тайёрланган бу қозғоғи нави, айниқса, овулопий савдогарлар ҳаридор бўлишган. Шу хусусдан «қозғоғи аришмай» жаҳон бозоринда олтин тенгизда баҳоланган.

Урта Осиёда қозғоғи Самарқанддан ташқари Кўрғазма, Бухоро кеби шаҳарларда ҳам тайёрланган. Мажор олими А. Вамберг Бухорода тайёрланган қозғоғи хусусида қуйидагиларни ёзади: «Бухорода тайёрланган ёзув қозғоғиларининг шухрати нафақат Туркистонга, балки қўшни давлатларга ҳам тарқалган. Бу қозғоғилар ипақдан тайёрланган бўлиб, ўзининг сийҳлиги, юқалиги билан араб ёзуви учун жуда қулай эди. Маълумотларга қараганда, Урта Осиё Русияга «қўшиб олинидан» кейин қозғоғи тайёрлаш иши фақатгина Кўрғазма ҳингизда девом эттирилган ҳолос. Рус таъдиқотчилиси В. Г. Григорьевнинг тухуллик беришича, Кўрғазда 1924 йилга қадар ҳам қозғоғи ишлаб чиқарилган. Кўрғаз қозғоғилари ша-

Узебекистон АДАБИЁТИ ВА САНАТИ

БУХОРО ЖУМЎХУРИЯТИНИНГ 70 МИЛЛИ... УЎЎҲИ велениш муносабати-на, бу миллий кукуматнинг култур шаҳариди...

Бухорога қайтиб кетди. Мен Файзулла Хўжа билан Берлинга келдим. Чунки Тошкентда мени талабалардан ажратиб қолдирган эдилар. Файзулла Хўжа мени мудофаа этди. Берлинга бирга олиб келди.

Берлинга келтирди ва нашр этди. Фитрат Сатторга шу вазифани топширган эди. Бухоро ҳукумати чет мамлакатлар билан маданий, сийсий ва иқтисодий, тижорий алоқа боғлаш ҳақиқатида бўлди.

Талабалар учун банкга қўйилган ақчаларни ва Бухоро тижорат ваколатини, барча ашё ва сармосини, Бухоро ҳукуматининг ўйларини тортиб олди.

Вали ҚАЮМХОН

ҚИЯРАТИЛГАН ҚИСМАТЛАР

Олмонияда таълим олан туркистонликларнинг тақдири

РЕДАКЦИЯДАН:

Мухожирот ўзбек мунаварларидан Вали Қайюмхоннинг номи ўқувчиларимизга таниш. Олмоннинг «Узбекистон адабиёти ва санъати» ҳафталиги учун ёзилган бу мақола...

воситачилик қиладиган идора оқди. Туркистон муаррихи Вали Қайюмхоннинг ушбу мақоласи интириқчан...

рур бўлган қанчадан-қанча саволларни қўяди. Хусусан, Бухорода Германияга юборилган уч вақилининг сирини ўқийми...

тишга қодир бўлган кишилар то'лиқлади. Бу мақола истибоднинг жирканч, мақор киффаси ва усулларини аниқлашга ёрдам беради.

университетда кимё ва физикадан дарс берди. Уэ тилимизда илмий атамалар яратди. Обрус катта эди. Студентлар уни домламин деб кўнқа кўтардилар. Уни «миллатчи»...

ТАРИХ ВА ТАҚДИР

Бухоронинг ўзича мустақил миллий сийсати кимга ёрмаган? Бу расмий тижорат вақиллари олмон тилини билмас эдилар. Ким улар билан улар билган тилда сўзлашган? Маълум бўлмади.

Фақат бухороли ўқтам юртга жунатилган болалар орасидан бориб йўлда бир оз талабаларни қочириб, Туркияга ўрнаштирди.

1931 йилда «Еш Туркистон» ва Руминиядаги «Амал» мажмуаларининг эълон этишларига кура, О. Идрис Америка разведкасининг жусуси бўлган, Буни Ога Бекиф (армани, ПРУнинг шарқ бўлими мудири) тасдиқлади.

ХОРИЖДАН ХАТ

КУТИБ ЎТИРИШ ВАҚТИ ЭМАС

Кимматли ва муҳтарам Дадаҳон Бек. Дилдора Хоним орқали йўллаган мактубингизни олдим, диққат-ла ўқидим. Касбетларини тилгидим. Ашулаларнинг тиллар эканман, сиз азизимнинг аниқда бўлгандай эҳт. Этим. Сиз томондан менга кўрсатилган ишонч ва савимийга учун чексиз ташаккур. Мактубингизда кўп муҳим масалаларини устиди тўхтагансиз.

деб чикди. Бун исобтлаш эҳтиёмимиз — фақат гербининг, Американинг илмий ва техник таркибидан фойдаланишимиз керак. Овруполиклар эндиликда мамлакатларини ер ости ва ер усти бойликларига, олтин, қум, нефть, газ ва бошқа бойликларга эга бўлган ҳақида гапирмоқдалар. Табиий, буларнинг яши алоқа боғлашларига қарши эмасмиз, бироқ, миллий бойликларимиз бошимизга ортиқ бир бало келтирмасин.

тирадиган нурга бизнинг эҳтиёмимиз — фақат гербининг, Американинг илмий ва техник таркибидан фойдаланишимиз керак. Овруполиклар эндиликда мамлакатларини ер ости ва ер усти бойликларига, олтин, қум, нефть, газ ва бошқа бойликларга эга бўлган ҳақида гапирмоқдалар. Табиий, буларнинг яши алоқа боғлашларига қарши эмасмиз, бироқ, миллий бойликларимиз бошимизга ортиқ бир бало келтирмасин.

«КЎРИНМАС ОЛАМ СИРЛАРИ»

Экстрасенс-рухий табиб қасдиҳон Маҳмуджон Ҳамиджон ўзи ҳақида газетанинг шундай эълон қилинган мақола шундай номланган эди. Шундан кейин билан газеталар қўлдан қўйилди. Уларда Маҳмуджон Ҳамиджоннинг турар жойини маълум қилишнинг, шу қабул қиларди ва қандай қасдиҳонларни доволаш сўралган.

Узбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ. Муассис: «УЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ» ҲАФТАЛИГИ ИЖОДИЙ ЖАМОАСИ. 1956 йил 4 январь. ДАН НАШР ЭТИЛА БОШЛАГАН.

Бош муҳаррир: Аҳмаджон МЕЛИБОВ. Таҳрир хайяти: Мурод АБДУЛЛАЕВ (ижтимоий ҳаёт бўлими мудири), Ашуралӣ ЖҶРАЕВ (санъат бўлими мудири), Мирзо КЕНЖАБЕК, Камол МАТЕКУБОВ (наср ва назм бўлими мудири), Маҳмуд САЎДИЙ (адабиётшунослик ва танқид бўлими мудири), Озод ШАРАФИДДИНОВ, Иброҳим ҒАҒУРОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Саъдулла ҲАКИМ (масъул котиб).

«Кўринмас олам сирлари» бел, томоқ оғриқлари ва бошчалар. Табиб қўйидаги касалликларни доволаш: рухий касалликлар, уяну-сизлик, бош, кўз, қулоқ, ошпазон, ичмас, бурақ оғриқлари, дандис, оғвақ ҳазмининг бузилиши, турар жойи-қачалар, тошмалар, тунқабул қулилари ва қандай касалликларни доволаш сўралган.